

ΒΑΣ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΥ - ΝΙΚΟΛ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ
ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ 1996

ΒΑΣ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΥ - ΝΙΚΟΛ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ
ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ

Για τη Συμβολή βιβλιοθήκη
Κόνιας

6/10/2005

Ν. Χ. Ρεμπέλη
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. ΡΕΜΠΕΛΗΣ
ΔΥΚΕΙΑΡΧΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ 1996

ΕΚΔΟΣΗ

ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ
ΑΘΗΝΑ - ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 66

Σωματείο αναγνωρισμένο

Διάδοχο της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας Βούρμπιανης

Βούρμπιανη, η “Αρχόντισσα του Γράμμου”

Ύψιστο καθήκον καθενός, η γνώση
της ιστορίας της γενέτειράς του
Ευριπ. Σούρλας
Φιλολόγος - Παιδαγωγός

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 49852

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 7-10-2005

ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 949.53 ΔΗΜ

κωδ. εγγ: 6522

Αθήνα, 15 Αυγούστου 1996

Το βιβλίο αυτό με τον τίτλο "ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ" έγραψε ο εκλιπών Βουρμπιανίτης φιλόλογος **Βασίλειος Δημάρατος**, αντέγραψε, επεξεργάστηκε και συμπλήρωσε ο συμπατριώτης μας **Νικόλαος Ρεμπέλης**, φιλόλογος, τ. Λυκειάρχης, με αφιέρωση στην ιερή μνήμη των γονέων του.

Το Διοικ. Συμβ. του Συνδέσμου, εκφράζει τις ευχαριστίες του προς αυτόν, για τις επίπονες προσπάθειες, που κατέβαλε, ώστε το αξιόλογο αυτό βιβλίο να πάρει την τελική του μορφή, έτοιμο για έκδοση και αφιερώνει τούτο στη μνήμη του μεγάλου μας Συμπατριώτη Βασ. Δημαράτου.

Τα έξοδα εκδόσεως προθύμως ανέλαβαν να καλύψουν οι συμπατριώτες μας **Χρήστος και Αθηνά Τσούκαλη** εις μνήμην των γονέων τους Λουκά και Αλεξάνδρας.

Το Δ.Σ. του Συνδέσμου αισθάνεται επιτακτικό το κᾶθήκον να εκφράσει και δημοσία τις θερμότερες ευχαριστίες προς τους ως άνω χορηγούς, οι οποίοι με την προσφορά τους αυτή και την ευγενή χειρονομία προς τον Σύνδεσμο αποδεικνύουν περίτρανα ότι η ψυχή και η καρδιά τους δονείται και φλογίζεται από μιά διάπυρη αγάπη προς τη Βούρμπιανη, που εκδηλώνεται σε έργα υψηλού πατριωτικού πνεύματος, συνεχιστές έτσι μιάς μακράς παραδοσιακής χορείας δωρητών και ευεργετών του χωριού μας, σε έργα ευποιίας, κοινής ωφέλειας και πολιτισμού.

Το Δ.Σ. του Συνδέσμου

Ο Πρόεδρος
Γεώργιος Γκιώκας

Η Γραμματεύς
Αλεξάνδρα Δημαράτου-Φλίνδρη

Τα Μέλη

Νικ. Μποζώνας, Μαρίνα Φούντου, Κατερίνα Τσούκα
Δημ. Μπάρκης, Απόστ. Δημάρατος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τον αείμνηστο Βασίλειο Δημάρατο γνώρισα για πρώτη φορά, όταν πήγα στην Αθήνα να σπουδάσω. Ανέλαβε μάλιστα τότε (1947) να μου κάνει λίγα φροντιστηριακά μαθήματα, για να δώσω εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο.

Πολλές φορές είχα πάει στο σπίτι του, στην Καλλιθέα, και συζητούσαμε διάφορα θέματα γύρω από τη Βούρμπιανη και την ιστορία της. Τότε μου είπε πως από χρόνια κρατούσε σημειώσεις για την ιστορία του χωριού μας.

Αργότερα έπαθε ημιπληγία, και η γυναίκα του - ιδιότροπη κάπως - δεν άφηνε να τον επισκεφθούν, τάχα γιατί το απαγόρευαν οι γιατροί. Έτσι δεν τον ξαναείδα μέχρι που πέθανε το 1961.

Την ιστορία της Βούρμπιανης έγραψε, καθισμένος σε μιά πολυθρόνα, από τα πρόχειρα σημειώματά του. Μετά τον θάνατό του τα χειρόγραφα πήρε ο Ευριπίδης Σούρλας και τα παρέδωσε αργότερα στον εξ Ασημοχωρίου γιατρό Βασίλη Χρήστου, ο οποίος, άγνωστο γιατί, τα κρατούσε από τότε στη βιβλιοθήκη του.

Το καλοκαίρι του 1984, όταν ήρθε στο χωριό του, το Λισκάτσι (Ασημοχώρι), με συνάντησε στην Κόνιτσα και μου είπε να του τηλεφωνήσω το Σεπτέμβριο που θα κατέβαινα στην Αθήνα, για να μου δώσει την ιστορία του Βασ. Δημάρατου. Έτσι κι έγινε, αλλά ο γιατρός, μιά μου έλεγε πως δεν ευκαιρεί να κοιτάξει, μιά να τον ξαναπάρω τηλεφώνω, ώσπου βαρέθηκα κι εγώ να τηλεφωνώ. Τον Ιούνιο του 1986 αποφάσισα να πάω μόνος μου στο σπίτι του. Εκεί ψάχνοντας, ώρες ολόκληρες, βρήκα ένα μεγάλο φάκελο με τη χειρόγραφη ιστορία· η χαρά μου ήταν μεγάλη.

Την αντέγραψα με αρκετό κόπο, γιατί λόγω της αρρώστιας του, σε πολλά σημεία δυσκολευόμουν να καταλάβω τι ακριβώς γράφει.

Από τις χειρόγραφες σελίδες λείπει η 50η, όπου θα αναφερόταν στο θάνατο του Κώστα Γραμματικού. (Βλέπε εκεί τη δική μου προσθήκη).

Όπως θα ιδεί ο αναγνώστης, η ιστορία σταματάει απότομα. Ασφαλώς δεν πρόλαβε να την αποτελειώσει, γιατί δεν αναφέρει τί-

ποτε για αρκετούς άλλους ονομαστούς Βουρμπιανίτες, ούτε για τη δράση της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας.

Στο φάκελο υπήρχαν πολλά πρόχειρα κακογραμμένα σημειώματα, τα οποία πήραν τη θέση τους, μετά την ιστορία, σαν ανεξάρτητα αποσπάσματα.

Σε πολλά σημεία του βιβλίου, εκεί όπου χρειαζόταν, έχω παρεμβάλλει δικές μου υποσελίδιες σημειώσεις για τον καλύτερο κατατοπισμό του αναγνώστη και παντού στις παραπομπές αυτές βάζω δίπλα τα αρχικά μου (N.X.P.), έτσι ώστε, αν κάπου έτυχε να πλανηθώ, το λάθος να βαρύνει εμένα και όχι το Β. Δημάρατο.

Στο τέλος, στο κεφάλαιο "Επιλεγόμενα και προσθήκες" έκρινα σκόπιμο να προσθέσω μερικές άλλες πληροφορίες, που έχουν σχέση με τη Βούρμπιανη και την ιστορία της.

Έτσι ο αναγνώστης, Βουρμπιανίτης ή μή, που έχει ήδη διαβάσει το αξιόλογο βιβλίο του Αναστ. Ευθυμίου, και θα διεξέλθει με προσοχή και το παρόν, θα σχηματίσει μιά οπωσδήποτε ολοκληρωμένη και σαφή εικόνα¹ για την ιστορία του αγαπημένου μας χωριού.

Νικόλαος Χ. Ρεμπέλης
Φιλολόγος, τ. Λυκειάρχης

Κόνιτσα, Αύγουστος 1988

Υ.Γ. Είναι ανάγκη να σημειώσω πως ο Βασίλ. Χρήστου με παρακάλεσε να παραδώσω την ιστορία στο Σύνδεσμο Βούρμπιανης, για να εκδοθεί, γιατί αυτή ήταν η επιθυμία του Βασ. Δημάρατου και η εντολή του στο γιατρό.

1. Η γλώσσα που χρησιμοποίησε ο Β. Δημάρατος ήταν ανάμεικτη (καθαρεύουσα-δημοτική). Επέφερα και στο σημείο αυτό τις αναγκαίες μεταβολές, ώστε να πάρει το κείμενο την ομοιομορφία της ομιλουμένης νεοελληνικής. (N.X.P.)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δοξάζω τη θεία Πρόνοια, που με βοήθησε να διατηρήσω άθικτες τις πνευματικές μου δυνάμεις και διότι, ύστερα από μιά πολύχρονη αρρώστια των ποδιών μου, δεν έχασα την αισιοδοξία της ζωής, τη ζωτικότητα και τη διάθεση να γράψω κάτι για την αγαπητή μου γενέτειρα, τη Βούρμπιανη, για να μη παραδοθεί στο αιώνιο σκοτάδι της λήθης μιά ιστορική Κοινότητα.

Η πρώτη αφορμή για να ξεκινήσω μου δόθηκε, όταν προ ετών, έφερε ο αγαπητός μου αδελφός Κύρκας κάτι χαρτιά των παππούδων μας από τη Βούρμπιανη, τα οποία είχε στοργικά φυλάξει από την ανελέητη καταστροφή του πανδαμάτορος χρόνου.

Αυτά μου έδωσαν την πρώτη βάση, για ν' αποφασίσω να κάμω αρχή να γράψω, όχι την ιστορία της Βούρμπιανης γενικά, αλλά την οικογενειακή μας ιστορία των Δουμαράδων.

Και είχα προχωρήσει αρκετά, όταν, προ τριών περίπου ετών, δύο άλλοι αγαπητοί μου, ο αναδεχτός μας Ναπολέον Μπάρκης, δικηγόρος, και ο ανεψιός μου Σωκράτης Δημάρατος, ταγματάρχης, γιός του αδελφού μου Κύρκα, με επισκέφτηκαν και με παρακάλεσαν να μη περιορίσω το έργο στην ιστορία της οικογένειας, αλλά να το διευρύνω, όσο αυτό μου είναι δυνατό, και στην ιστορία της Βούρμπιανης. "Είναι ευκαιρία" μου τόνισαν "να αποκτήσομε μιά ιστορία του χωριού μας, βγαλμένη από τα χέρια σου, γιατί αν δεν γίνει τώρα, νομίζομε πως δεν θα γίνει ποτέ".

Τους συγχάρηκα για τις σκέψεις τους αυτές για το αγαπημένο μας χωριό, που είναι άξιο καλύτερης τύχης, και τους απάντησα με τα εξής περίπου: "Το σκέφτηκα αυτό, όταν άρχισα να γράφω την ιστορία της οικογένειάς μας, αλλά δίσταζα να το επιχειρήσω - έφυγαν τα νιάτα πια -, γιατί το έργο είναι δύσκολο, και μιά ιστορία της Βούρμπιανης θα διαβαστεί από πολλούς· είναι έργο με αξιώσεις, που δεν μπορεί να γίνει όπως - όπως, όταν μάλιστα βγει από ένα επιστήμονα με μικρό ή μεγάλο όνομα. Μας λείπουν τα ιστορικά στοιχεία και δεν ξέρει κανένας από πού και πώς ν' αρχίσει. Τα γραπτά μας στοιχεία είναι λιγοστά, εκτός απ' τα δικά μας τα χαρτιά, ανεπαρκή κι αυτά με χάσματα και παραλείψεις".

Πράγματι, εκτός από την πολύτιμη εργασία του ιστοριοδίφη και

διαπρεπούς Παιδαγωγού Ευριπ. Σούρλα για τον Κώστα Γραμματικό δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία ούτε οικογενειακά χαρτιά¹. Βέβαια υπάρχουν πολύτιμες παραδόσεις (εννοείται όχι από την παλιά Βούρμπιανη), υπάρχουν τοπωνύμια, υπάρχει ακόμη και η δική μου ιστορική πείρα. Έγραψα την ιστορία της νεότερης Ηπείρου, της Β. Ηπείρου και του Σουλίου. Έγραψα στη μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια "Μακρή" βιογραφίες πολλών μεγάλων Ηπειρωτών, έγραψα και τη Βουρμπιανίτικη ηθογραφία, το περίφημο "Ξεπροβόδημα". Όλα αυτά με βοηθούν για πολλές ειδήσεις χρήσιμες για το έργο και για να κρατήσω την ιστορία της Βούρμπιανης μέσα στα πλαίσια της Ηπειρωτικής ιστορίας.

Παρ' όλα αυτά όμως δεν πρόκειται να συγγράψω ιστορία της Βούρμπιανης· πρόκειται να μορφώσω ιστορία του χωριού μας, γιατί είναι η πρώτη ιστορία που θα γραφεί, αφού μπροστά από μένα δεν είναι τίποτε ιστορικό γραμμένο.

Το μόνο υλικό, που έχω για τη συγγραφή μου, είναι το γλωσσικό. Σ' αυτό καθρεφτίζονται διάφορες φάσεις της παλιάς ιστορίας της Βούρμπιανης, οι ιστορικές της περιπέτειες.

Φαίνεται ακόμη από τα γλωσσικά αυτά στοιχεία, ότι η Βούρμπιανη δεν είναι καινούργιος συνοικισμός· τουναντίον ανάγεται σε πολύ παλιές εποχές. Η μελέτη του γλωσσικού υλικού επεκτείνεται ακόμη και σε πολλά οικογενειακά επίθετα. Ρίχνει σ' αυτά προβολείς φωτός, διαλύει το σκοτάδι, που τα καλύπτει, και έτσι παύουν να είναι πια γρίφοι.

Κατά την περίοδο του μεγάλου Σέρβου πολεμάρχου Στέφανου Ντουσάν, που επονόμασε τον εαυτό του αυτοκράτορα Σερβίας, Ρωμανίας και Δεσπότη Άρτας (1346), μία πλημμύρα παρείσακτου σερβικού γλωσσικού υλικού κατέκλυσε ένα μεγάλο μέρος της Βαλκανικής. Νέα ονόματα των Κοινοτήτων-χωριών και των αγροτικών τοπωνυμιών, που αντικατέστησαν τα παλιά γηγενή, προβάλλουν από τότε. Την ελληνική όμως γλώσσα και το φρόνημα των κατοίκων δεν κατόρθωσαν να αλλοιώσουν οι Σλάβοι επιδρομείς, όπως αλλοίωσαν τα άψυχα (τοπωνύμια, βουνά, βρύσες κτλ.).

1. Θέλω να σημειώσω πως υπήρχαν προπολεμικά στις καρσέλες πολλών σπιτιών του χωριού μας πολύτιμα έγγραφα, τα οποία, δυστυχώς, οι γυναίκες ή τα χρησιμοποιούσαν για προσάναμμα ή τα άπλωναν πάνω στις πίττες, για να μην "αρπάξουν" δηλ. να μην καούν από τον πυρακτωμένο γάστρο (σιάτση)!! (N.X.P.)

Η παρείσακτη εκείνη σλαβική πλημμύρα κατέκλυσε, όπως ήταν επόμενο, και τη Βούρμπιανη και άλλαξε, εκτός από το αρχικό της όνομα, και όλες τις τοπωνυμίες της, πλην ολίγων, που βρέθηκαν έξω από τον παρείσακτο εκείνο γλωσσικό κατακλυσμό, όπως: "Χωροστάσι¹, του Γελαδάρη η βρούση, της Κυράνως η βρούση, Μαυρομπείνα" και μερικά άλλα², για να μαρτυρούν την παρείσακτη εκείνη αλλαγή.

Πώς θα διέσχιζα λοιπόν το γεμάτο αγκάθια έδαφος της παλιάς ιστορίας της Βούρμπιανης, για να φθάσω στα νεότερα χρόνια με αδιάσπαστη την ιστορική συνέχεια; Αυτά απαιτούσαν επίπονη εργασία, χρειαζόταν ιστορική διαίσθηση για μιά εύστοχη ανίχνευση του ιστορικού εδάφους, δεδομένης δε και της ακινησίας μου από την αρρώστια μου, η όλη εργασία μου εξελισσόταν σε καθημερινό δράμα. Αλλά, πάση θυσία, έπρεπε να αποκτήσομε την ιστορία της Βούρμπιανης και την αποκτήσαμε.

Βασ. Δημάρατος

1. Ο Β. Δημάρατος υιοθετεί τη γραφή "Χωροστάσι" (χώρος - στάση) γιατί πίστευε πως στο ίδιο αυτό μέρος γινόταν η συγκέντρωση των γυναικών, για ν' ανεβούν στο υπερκείμενο δάσος να κόψουν ξύλα ή οξυά. Κατ' άλλους γράφεται "Χοροστάσι" (ορθότερη γραφή), επειδή παλαιότερα οι Βουρμπιανίτες, που κατέβαιναν το απόγευμα από το πανηγύρι του Αϊ-Λιά, έστηναν χορό στο μέρος αυτό. Σήμερα όλη η περιοχή πάνω από το χωριό καλύπτεται από πεύκα, που άρχισαν να φυτρώνουν μετά το 1950, επειδή ο τόπος δεν πατιόταν από ανθρώπους και ζώα. (N.X.P.)

2. Πρβλ. επίσης: Γαλαζιόχωμα, Κοκκινόπετρα, Φυτειά, Αρατροβιά (Νεροτριβή), Κλειδί, Μεγαλάκκος, Σταυρός, Κρεβάτια, Σύνορο κλπ. (N.X.P.)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΑΛΙΑ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ

Οι πρώτες αρχές της Βούρμπιανης

Είναι δύσκολο να βρεθούν άμεσα στοιχεία, που να συνδέουν το παρόν, όχι μόνο με το απώτερο, αλλά και με αυτό το κοντινό παρελθόν της Βούρμπιανης. Ρωτήστε ένα Βουρμπιανίτη, οποιονδήποτε, γραμματισμένο ή άγράμματο, νέο ή γέροντα για το παρελθόν, όχι μόνο της Κοινότητάς μας, αλλά και αυτής ακόμα της οικογένειάς του. Θα συναντήσετε πλήρη άγνοια πέραν του πάππου και, το πολύ, του προπάππου του. Με ένα λόγο, δεν έχουμε οικογενειακή παράδοση, ούτε και σκεφτήκαμε ποτέ ένα τέτοιο πράγμα, ενώ απ' εκεί πηγάζουν τα ελαττώματα, τα προτερήματά μας, ο χαρακτήρας μας.

Ο οικογενειακός ορίζοντας των γνώσεών μας είναι στενότατος, η οικογενειακή μας πείρα μηδαμινή. Ό,τι ξέρομε για την οικογένειά μας ως παιδιά, το ίδιο γνωρίζομε και ως μεγάλοι. Δεν πρόκειται μονάχα για τους Βουρμπιανίτες, αλλά και για τους άλλους Έλληνες. Μας το βεβαιώνει ο μεγάλος φιλόσοφος της αρχαίας Ελλάδος, ο Πλάτων: "Οι Έλληνες παίδες¹ αεί εσμέν" λέγει.

1. Το πράγμα έχει εδώ κάπως αλλοιώς. Ο Πλάτων αναφέρει πως ένας ιερέας από την Αίγυπτο, θαυμάζοντας τον Σόλωνα, που τον επισκέφτηκε, είπε: "Έλληνες αεί παίδες εστέ", και φυσικά εννοούσε πως οι Έλληνες είναι πάντοτε παιδιά, ότι δηλ. δεν γεράζει το μυαλό τους, είναι δραστήριοι με πνεύμα καθαρό, φρέσκο, δημιουργικό και σπινθηροβόλο. (N.X.P.)

Γι' αυτό η συγγραφή μιάς ιστορίας της Βούρμπιανης είναι δύσκολη. Ούτε και το όνομα του χωριού μας "Βούρμπιανη" προσφέρεται, για να χρονολογήσουμε την αφετηρία του συνοικισμού της, διότι η ονομασία "Βούρμπιανη" προέρχεται από τους Σλάβους και σημαίνει τόπο με ιτιές, ενώ εμείς είμαστε Έλληνες και η γλώσσα μας κατακάθαρη ελληνική.

Αυτά τα πράγματα μας αναγκάζουν να δεχτούμε ότι το χωριό μας, όπως βέβαια και πολλά άλλα χωριά, υπήρχε πριν από τις φοβερές εκείνες εισβολές των Σέρβων στη Βαλκανική, δηλ. πριν από τον 14ο αιώνα και φυσικά, με όνομα ελληνικό. Ποιό όμως ήταν αυτό το ελληνικό όνομα του χωριού μας; Δυστυχώς δεν βρέθηκε πουθενά καμιά σχετική επιγραφή ούτε χειρόγραφο, ούτε και προφορική παράδοση υπάρχει. Αυτό μόνο γνωρίζουμε, ότι δηλ. "Βούρμπιανη" σημαίνει "τόπο με ιτιές" και, εάν με το νεότερο όνομά της αποδόθηκε η παλιά της ονομασία, τότε το αρχικό ελληνικό της όνομα θα ήταν "Ιτέα" (Ιτιά)¹.

Από την ελληνική γλώσσα, που μιλάμε, κληρονομήσαμε αρχαϊκούς τύπους, που μαρτυρούν και αποδεικνύουν ότι ανήκομε στον Ηπειρωτικό ελληνισμό πολύ πιο πριν από τον 14ο αιώνα. Παραθέτομε εδώ μερικούς χαρακτηριστικούς γλωσσικούς τύπους από τη γλώσσα της Βούρμπιανης.

1. Στη σλαβική γλώσσα "verba" σημαίνει ιτιά. Από το verba έγινε Βέρμπιανη - Βούρμπιανη (=τόπος με ιτιές). Πράγματι, και σήμερα υπάρχουν πολλές ιτιές στα παρόχθια μέρη των 3 χειμάρρων, που διασχίζουν το χωριό. Στη δυτική Μακεδονία τρία χωριά φέρουν το όνομα Βέρμπιανη - Βούρμπιανη. Ας σημειωθεί ότι οι γείτονες Αλβανοί αποκαλούν το χωριό μας Βέρμπιανη. Πρβλ. Γκαγιε τι; (=Από πού είσαι;) - Γκα Βέρμπιανη. (N.X.P.).

1. Τί σε κηραλεύει¹ = τις σε κηρ αλεύει: Πανάρχαια φράση που διαγωνίζεται και λέγεται στη Βούρμπιανη. Πιθανόν από το ρ. αλεύω να προήλθε το νεοελληνικό χαλεύω = ζητώ, ψάχνω. Σχετική με τη φράση αυτή είναι και η ομηρική "και αλεύατο κήρα μέλαιναν". Η έννοια της φράσης αυτής, που λέμε στη Βούρμπιανη είναι: Ποιά κακή μοίρα σε χαλεύει² (σου επιφυλάσσεται). Λέγεται σε όσους επιχειρούν κάτι επικίνδυνο.

1. Και σε μένα, ως φιλόλογο, έκανε εντύπωση η φράση αυτή και μάλιστα είχα γράψει σχετική επιστολή, που δημοσιεύτηκε στη στήλη του "Αθηναίου" της εφημ. "Καθημερινή" (26-7-1964). Θα ήθελα να προσθέσω τα εξής, ως συμπληρώματα στα όσα γράφει ο Β. Δημάρατος σχετικά με την αξιοπρόσεκτη αυτή φράση. Το ρ. απαντά στο γ' ενικό πρόσωπο "κηραλεύει" και σημαίνει την κακή μοίρα (τύχη), που θα φέρει κάποιο ατύχημα. Το ρ. αυτό μας θυμίζει δύο λέξεις των ομηρικών επών (8ος αιώνας π.Χ.): κήρ (η), πληθ. Κήρες, κατά τους αρχαίους Έλληνες ήταν η μοίρα του θανάτου και μάλιστα του βίαιου, ξαφνικού θανάτου, ο βίαιος θάνατος. "ΑΙ ΚΗΡΕΣ" ωθούσαν πάντοτε στο βίαιο θάνατο. Το ρ. αλεύομαι σημαίνει αποφεύγω, απομακρύνω, φοβούμαι. Ο Όμηρος αναφέρει πως ο Μενέλαος διατρυπά με το δόρυ την ασπίδα του Πάρη και θα τον πληγωνε στα λαγγόνια, αλλά "ο δ' εκλίνθη και αλεύατο κήρα μέλαιναν" (Ιλιάς, Γ, 360) δηλ. ο Πάρης έσκυψε και απέφυγε το μαύρο θάνατο. Έγραψα όλα αυτά, για να κατανοηθούν καλύτερα τα παρακάτω: Όλοι μας, όταν ήμασταν παιδιά και ανεβαίναμε σε κάποιο ψηλό δέντρο, με κίνδυνο να πέσομε και να γίνομε κομμάτια, ακούγαμε τη φωνή της μάννας ή κάποιου περαστικού: "Τί σε κηραλεύ' η μοίρα σου αυτού ψηλά· κατέβα κάτω". Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτό το "κηραλεύει" έχει βαθιές τις ρίζες του στην ομηρική εποχή. Ας σημειωθεί ότι τη φράση τη λέμε και σε άλλες περιστάσεις, όταν υπάρχει κίνδυνος να πάθομε κάτι, όπως: "τον κηραλεύ' να κόψ' τα χέρια τ'", (όταν το παιδί παίζει με το μαχαίρι), "τον κηραλεύ' να φάει ξύλο" κτλ. (N.X.P)

2. Το ρ. χαλεύω ο γλωσσολόγος Γ. Χατζιδάκης παράγει από το αρχ. ουσ. χαλή = χηλή = παλάμη. Η αρχική του σημασία ήταν: ανοίγω την παλάμη για να πάρω κάτι, και ύστερα, ζητώ, ψάχνω (N.X.P.)

2. Αστοχώ, αόρ. αστόχησα - αστόησα. (το "χ" ακούεται λίγο ή καθόλου) π.χ. Γιατί δεν ήρθες; - Αστόησα = ξέχασα, μου διέφυγε.
3. Πολιτειά = πολύ κόσμος, πολλοί. "Ήταν πολιτειά".
4. Θιαμαίνομαι³ - θιάμασα: μεταπλαστικός τύπος του θαυμάζω-θαύμασα· π.χ. "Θιαμαίνομαι γιατί δεν φάν' κε ακόμα" δηλ. απορώ...
5. Ορμηνεύω⁴ - ορμήνεια, εκ του ερνηνεύω ερμηνεΐα. Σημαίνει: συμβουλεύω - συμβουλή.

Προσθήκη: Τί σε κηραλεύει;

Πιθανή και μιά άλλη εκδοχή, που μου υπέδειξε ο κ. Θ. Ζιώγας.

Λεύω = λιθοβολώ, σκοτώνω με πέτρες. Συχνά λέμε: πολεμώ = ρίχνω πέτρες, πετροβολώ. Άρχισαν το πολέμημα = άρχισαν τον πετροπόλεμο.

Επομένως: Τί σε κηραλεύει = Τίς σε κηρ(α)λεύει = Ποιά κακή μοίρα σε πολεμάει, σε λιθοβολεί, σε καταδιώκει, σε κατατρέχει, και κατ' επέκταση: τί σου επιφυλάσσει η μοίρα σου.

Όσο για το λεύω - αλεύω (προθεματικό α)

πρβλ. βδέλλα - αβδέλλα, μασχάλη - αμασχάλη κ.λ.π. (N.X.P.)

3. Λέμε επίσης "Σε θιαμαίνομαι" σε κάποιον που δεν συμφωνούμε μαζί του, γιατί τα λόγια του φαίνονται παράλογα και υπερβολικά. (N.X.P)

4. Κατά τον Φαιδ. Κουκουλέ (Βυζαντινών Βίος και πολιτισμός τ. Ε, σελ. 17, παράρτημα) ο διδάσκαλος στους βυζαντινούς χρόνους, ερμηνεύοντας τα κείμενα, εξηγούσε δύσκολες λέξεις, υποβηθούσε τους μαθητές, συμβούλευε. πρβλ. "Το παιδί θέλ' ορμήνεια", "ν' ακούς τ'ς ορμήνειες", "να τ' ορμηνεύ'ς το παιδί". (N.X.P)

6. Απλογιούμαι: απαντώ (από το απολογούμαι): π.χ. "γιατί δε μ' απλογιέσαι;".

7. Λογιάζω: (από το λογίζομαι βλέπω, κοιτάζω "τον λόγιαζα, μον' αυτός δε με λόγιαζε" = τον έβλεπα, αλλ' αυτός δεν με έβλεπε.

8. Τηρώ, αόρ. τήραξα, προστ. ενεστ. τήρα: παρατηρώ, κοιτάζω, προσέχω "Τί με τηράς έτσ' ωρέ;" "τήρα μη σε γελάσ".

9. Φιλιά: φιλικό πραπέζι, γιορτάσι. "Έχομε φιλιά τα νιόγαμπρα".

10. Κράζω και καλώ: Τα δυό αυτά ρήματα έχουν ξεχωριστή σημασία. Το κράζω σημαίνει προσκαλώ προφορικά, ενώ το καλώ = προσκαλώ με γραπτή πρόσκληση. Στα γιορτάσια περιφέρονται οι νυφάδες ή τα μεγαλύτερα κορίτσια στα συγγενικά ή φιλικά σπίτια και κράζουν στη φιλιά, δηλ. προσκαλούν προφορικά. Στους γάμους, που τους λένε χαρές, καλούν (καλνούν), δηλ. προσκαλούν με πρόσκληση (τεσιερέ). Στις φιλιές λένε προφορικά: "Να κοπιάστε να γιοματίσομε", και στους γάμους καλνούν, δηλ. δίνουν την πρόσκληση (τεσιερέ). Κανένας δεν πηγαίνει στο γάμο καλούμενος προφορικά. Περιμένει τον τεσιερέ¹.

11. Ήδυσμα: Κάθε πράγμα, που θεωρείται πολύτιμο στο σπίτι, λέγεται ήδυσμα². Το ήδυσμα προκαλεί ευχαρίστηση. (Πρβλ. ηδύς = γλυκός, ευχάριστος, ηδύνω = γλυκαίνω, προκαλώ ευχαρίστηση).

1. Οι τεσιερέδες γράφουν στο τέλος "άνευ δείπνου" και για τους κοντινούς συγγενείς "μετά δείπνου" μοιράζονται από παιδιά, που αμείβονται με καρύδια (κάχτες). (N.X.P.)

2. Ήδυσμα (κατά τα λεξικά) = άρτυμα φαγητού, καρύκευμα, σάλτσα. Άλλοι υιοθετούν τη γραφή είδισμα (από το είδος). Ηδύσματα λέγονται τα δώρα (δαχτυλίδι, μεταξωτό μαντήλι) που στέλνει ο γαμπρός στη νύφη στους αρραβώνες. Η φράση: "έρ' ξαν τα ηδύσματα" σημαίνει διέλυσαν τον αρραβώνα. Παροιμιώδης έμεινε η φρ. κάποιας, που θέλοντας να επαινέσει την επιδεξιότητα του γιου της έλεγε "Τοίχο... τοίχο, πεζούλι ... πεζούλι· μου 'φιακε έναν κόπανο... ένα ήδυσμα". Το γελοίο βρίσκεται στον κόπανο (πλατύ ξύλο που μ' αυτό χτυπούσαν κι έπλεναν τις βελέτζες), γιατί ο κόπανος δεν είναι ήδυσμα δηλ. κομψό και πολύτιμο αντικείμενο. (N.X.P.)

12. Αφκράζομαι: Από το ακροώμαι και σημαίνει ακούω με προσοχή, κρυφακούω, π.χ. "έκατσα και αφκράστ'κα", "αφκράσου τί θα σου πω".

13. Κοπή, κοπάδι (από το ρ. κόπτω), σφαχτιά, πιστικός και πολλές άλλες λέξεις¹ αποδείχνουν την εθνική ενότητα και τον αδιάσπαστο σύνδεσμο του Ηπειρωτικού ελληνισμού προς το μακρινό παρελθόν του ελληνικού έθνους.

1. Θα ήθελα να προσθέσω εδώ τα παρακάτω: Η λ. μερμηρία σημαίνει φόβο τρόμο. Πρβλ. "τον έπιασε μερμηρία" = φοβήθηκε πολύ. Η λ. προέρχεται από το αρχαίο ρήμα "μερμηρίζω", που σημαίνει σκέφτομαι, φροντίζω, αμφιταλαντεύομαι. Μέσα στη σκέψη, στη φροντίδα, στην αμφιταλάντευση υπάρχει η έννοια της ανησυχίας, του φόβου, απ' όπου και η σημερινή σημασία της λ. μερμηρία = φόβος. Ακόμα οι φράσεις "γελούν οι ράχες", "γέλασαν οι ράχες" που σημαίνουν το γλυκοχάραμα, μας θυμίζουν τον Ηλιόδωρο (3ος αι. μ.Χ.), που αρχίζει το μυθιστόρημά του "τα κατά Θεαγέννην και Χαρίκλειαν" έτσι: "Ημέρας άρτι διαγελώσης.." = μόλις πριν από λίγο άρχισε να γλυκοχαράζει. Κι ακόμα η φρ. "το παιδί όλο αίρεση είναι απ' το πρωϊ", δηλ. κλαίει, γκρινιάζει, μας θυμίζει τις θρησκευτικές αιρέσεις, διενέξεις, φιλονικίες των βυζαντινών χρόνων, σχετικά με τις χριστιανικές δοξασίες.(N.X.P.)

Από τον 12ο αιώνα ο βυζαντινός ελληνισμός είχε παρακμάσει και εκυοφορείτο στην Ήπειρο ο Ηπειρωτικός ελληνισμός, που έλαβε συνείδηση της δικής του οντότητας και εθνότητας και άρχισε να αντιστέκεται σταθερά σ' εκείνους, που επεδίωκαν να καταστρέψουν τη θρησκευτική και εθνική του ύπαρξη. Και στην αρχή έλαμπε εκεί εθνικός ήλιος καθαρός, γιατί δεν είχε πατήσει ακόμα σλαβικό ποδάρι. Ύστερα όμως, λίγες, πολύ λίγες ελληνικές τοπωνυμίες απομείναν, σαν εκείνες, που αναφέραμε στην Εισαγωγή, μονάκριβες για την ιστορία του χωριού μας. Αλλά, καθώς βγαίνομε από το χωριό και παίρνομε τον ανήφορο για το βουνό, αμέσως ξαλαφρώνομε απ' τα πολλά τ' αγκάθια, που μας έχουν κολλήσει οι Σλάβοι στο χωριό μας, σαν γομαράγκαθα και δεν ξεκολλούν εύκολα. Στις "Μπιζιονιές", σου λέει ο άλλος, στις "Λόντσες", στου "Τόση", στον "Πετσιγκαζο", κτλ. Όπου να γυρίσεις στο χωριό σε πιάνει αγκούσα από τα σλαβικά τοπωνύμια.

Έχουν δουλέψει καλά οι Σέρβοι. Είχαν βαλθεί, καλά και σώνει, να ξεσλαβίσουν πέρα για πέρα τον ελληνικό τον τόπο. "Δρούς πεσούσης πας ανήρ ξυλεύεται" έλεγαν οι πρόγονοί μας. Αυτά όμως θα τα πούμε παρακάτω.

Εκεί απάνω, λοιπόν, όπως ανεβαίνομε, άλλο βασίλειο αντικρούζομε, που μοιάζει ελληνικό. Στο "Χωροστάσι", στου "Γελαδάρ' τη βρούσ'", στις "Κυράνωσ τη βρούσ'". Πώς αυτά; Από πού κι ως πού; Πώς αυτές τις βρούσες δεν τις λένε "ζιαρνοβότα;"

Οι τοπωνυμίες αυτές είναι μιά φωτεινή εικόνα του χωριού μας, που μας το μουτζούρωσαν οι Σλάβοι, για να βγάλουν τον τόπο σλαβικό, ξένο από τ' εμάς. Ας εξηγήσομε:

Χωροστάσι: χώρος + στάση, δηλ. μέρος, που έκαμνε στάση το χωριό. Και γιατί έκαμνε στάση εκεί; Στο μέρος αυτό, όπως ξέρουν όλοι οι Βουρμπιανίτες, σμίγουν δυό δρόμοι και είναι σταυροδρόμι. Ο ένας ανηφορίζει από τον Αϊ Γιώργη κι ο άλλος ξεκινάει από τον κάτω μαχαλά, περνάει τον Αϊ Γιάννη, τον Αϊ Χαράλαμπο κι απ' εκεί παίρνει δίπλα τον Ψεματάρη και τραβάει απάνω, ώσπου φτάνει στη θέση εκείνη που σμίγουν οι δυό δρόμοι. Και γιατί έκανε στάση το χωριό εκεί; Το ξεκίνημα των γυναικών να παν απάνω στο βουνό, στο λόγγο για ξύλα, για οξυά, γινόταν απ' τη νύχτα και στο δρόμο δεν λείπουν

άνθρωποι κακοί, λοής λογιών ζουλάπια. Γι' αυτό οι γυναίκες έπρεπε να βρεθούν στο δρόμο για το λόγγο όλες αντάμα, με τα τσεκούρια τους στον ώμο, για να αντιμετωπίσουν θαρρετά κάθε κακό.

Έτσι με τα τσεκούρια και τις κοσόρες έπαιρναν θάρρος, γένου- νταν ανήμερα θεριά, Αμαζόνες. Και όποιος κοτούσε να ζυγώσει, έ- πρεπε πρώτα να μεταλάβει. Τραβούσαν λοιπόν όλες αντάμα απ' το Χωροστάσι για τ' απάνω. Έφταναν στην Ανάληψη, έπαιρναν εκεί μιά ανάσα κι αντίκρουζαν τον ήλιο να κρούει πέρα μακριά στη Μπλίζγια- νη, στη Ζέρμα. Απ' εκεί ο ήλιος έριχνε μ' απλοχεριά σ' όλα τα γύρω μέρη, στα λόγγα, στο Νταμπόρι και πίσω ως το Γκόλιο αξετίμητο χρυ- σάφι. Η μέρα έτσι ξέβγαινε χαρούμενη και σκόρπαγε και αυτή λα- μπράδα. Και μέσ' στο ανείπωτο εκείνο πανηγύρι της ανατολής, που μεγαλόπρεπα ο ήλιος ανέβαινε, οι γυναίκες περβατούσαν περβατού- σαν, ώσπου έφταναν στου Γελαδάρ' τη βρούση. Έβγαζε τότε η καθεμιά απ' τον τροβά της το καρβέλι με την ούρδα και το μπάτζιο, τυλιγμένα σε κληματόφυλλα, κάθονταν γύρω απ' τη βρούση και με γέλια και φω- νές έτρωγαν, ξεμορφούσαν¹ και "θεραπεύονταν"². Τέτοια θιάματα σπάνια κανείς αντίκρουζε.

Τέτοια μαζωξη γυναικών σε Χωροστάσι, είδαμε κάποτε κι εμείς στα χρόνια μας. Τη ζήσαμε κάπου αλλού, στην Αϊ Σωτήρα· ας μας ε- πιτραπεί να την περιγράψομε:

Ήταν άνοιξη. Τα ήπωρα (οπωροφόρα δέντρα) όλα στη Βούρ- μπιανη, μέσα κι όξω ξεμπουμπούκιαζαν κι ετοιμάζαν να τη στολίσουν μ' άνθια λοής λογιών και να την κάνουν νύφη ασύγκριτη.

1. Το ρ. είναι ξεμορφώ (από το ξερορουφώ) και σημαίνει τρώγω ξερό ψωμί και ρουφώ, σε κάθε μπουκιά, νερό με τ' απλόχερο (βαθουλωτή παλάμη). Αν έχεις και τυρί, μπορείς να φας μισοκάρβελο. Το νερό, που πίνεις με το ξεμορούφημα, συντελεί στη χώνεψη κι έτσι δεν χορταίνεις εύκολα. Όποιος αμφιβάλλει, ας πάει να "ξεμορφήσει" με ψωμοτύρι στι Κρουόβρυσες. Κι όπως είπαμε: Το νερό θα πίνε- ται σε κάθε χαψιά ρουφηξιά-ρουφηξιά με τ' απλόχερο, όχι με κύπελλο. (N.X.P.)

2. Θεραπεύονταν = έβρισκαν, τρόπον τινά, γιατριά, ανακούφιση, ευχαρί- στηση, ευχαριστιούνταν. Πρβλ. "Έφαγα καλά και θαραπαύκα" δηλ. ικανοποιήθη- κα, ευχαριστήθηκα. (N.X.P.)

Και πρώτα πρώτα οι κρανιές έβγαζαν τ' άνθια τους, κίτρινα σα φλωρί, στους δρόμους πέρα ως πέρα. Και τ' αηδόνια ολόϋρα κελαηδούσαν στις ανθισμένες κουτσουπιές. Όλη η πλάση μοσκοβολούσε. Και μέσα εκεί μιά νύχτα μυρωμένη βρεθήκαμε σε "ζιαφέτ"¹ στην Αϊ Σωτήρα. Ήμασταν πολλοί και το στρώσαμε στο γλέντι, ώσπου περάσαν τα μεσάνυχτα και ξέβγαινε η Πούλια πέρα στην Ανατολή. Ξαφνικά φέξη από δαδιά αναμμένα φώτισαν τη Βούρμπιανη απ' άκρη σ' άκρη και διαπεραστικές γυναικείες φωνές ακούστηκαν σ' όλο το χωριό: "Μώρ' Τσιάνταα, μώρ' Λόπη ου ου ου.....ου, άϊστε ξεκινήστε".

Ήταν μ'εκείνες τις φωνές ένα πανηγύρι αξέχαστο. Σταματήσαμε τα βιολιά, για ν' ακούσομε εκείνη την ιερή ώρα τις φωνές των γυναικών, που κάναν μάζωξη στην Αϊ Σωτήρα. Ήταν εκεί το "χωροστάσι τους"², για ν' ανταμώσουν όλες και να πάνε για δαδί στο Ντεντσιώτικο. Κι άκουγες αμέσως απόκριση τραγουδιστή απ' τ' αντικρινό το μέρος: "Εδώ είμαστε, ήρθαμαν". Και ο νυχτερινός ο ζάλαχος³ ξεψύχαε...

Τη νεότερη αυτή μάζωξη στην Αϊ Σωτήρα τη φέραμε στη μέση, γιατί αλλοιώτικα, πώς θα μπορούσαμε να δείξομε, τί γένουνταν και γιατί γένουνταν, όχι βέβαια χορός, όπως πολλοί νομίζουν, αλλά άλλη συγκέντρωση στο Χωροστάσι, πάνω απ' του Καραμήτση. Έπρεπε να βρούμε απ' τα νεότερα χρόνια, τα δικά μας, κάτι ανάλογο, που το ζήσαμε. Αφού δεν έχομε άλλα στοιχεία, είναι ανάγκη να πιαστούμε από μιά αναλογία, που μπορεί να ρίξει φως στα μακρινά εκείνα χρόνια και να φανερώσει σίγουρα τί σόϊ μάζωξη ήταν εκείνη, που γένουνταν στο Χωροστάσι, γιατί, όσο κι αν περνούν τα χρόνια, η ομαδική ζωή καθόλου δεν αλλάζει, κυλάει ομοιόμορφα.

1. Εξοχικό συμπόσιο, γλέντι και ξεφάντωμα (N.X.P.).

2. Γεννάται το ερώτημα: Γιατί το μέρος αυτό στην Αϊ Σωτήρα δεν λέγεται Χωροστάσι; Νομίζω πως πάνω απ' του Καραμήτση, στο σταυροδρόμι, στο Χωροστάσι, οι πανηγυριστές θα έστηναν χορό, πριν αποχωριστούν, άλλοι προς Αϊ Γιώργη και άλλοι προς Πηγαδούλια, Αϊ Χαράλαμπο. Στις μέρες μου οι πανηγυριστές του Αϊ Λια, έστηναν χορό στον Αϊ Γιώργη, που τον έσερνε, θυμάμαι, ο Τόλης Μπάρκης με τον "Συγκαθιστό". (N.X.P.)

3. Σάλαγος, θόρυβος από φωνές, φασαρία . (N.X.P.)

Γλωσσική διασταύρωση στη Γερμανική και την Ελληνική γλώσσα

Ο 4ος μ.Χ. αιώνας είναι κοσμογονικός για τις μεγάλες μεταναστεύσεις των βαρβαρικών λαών. Στίφη βαρβαρικών φύλων, οι Ούννοι, σαν κύματα ανθρωποθάλασσας εισορμούν στο κράτος των Γότθων, οι οποίοι, για να αποφύγουν τις επιδρομές των Ούννων, εξήτησαν άσυλο μέσα στο βυζαντινό κράτος, και το πέτυχαν. Η άδεια τους χορηγήθηκε και μπήκαν ως φίλοι και σύμμαχοι. Τότε εμφανίσθηκαν οι Γότθοι (γερμανικά φύλα) και στην Ήπειρο. Εγκατεστάθηκαν μόνιμα στα βόρεια διαμερίσματα του κράτους και αφού στρατολογήθηκαν από τον αυτοκράτορα έδωσαν στρατό πολυάριθμο για την εποχή εκείνη (περίπου 40.000), προς άμυνα από τις βαρβαρικές επιθέσεις.

Οι Γότθοι έγιναν υπήκοοι¹ του βυζαντινού κράτους, ασπάστηκαν τον χριστιανισμό και κατέλαβαν, με την πάροδο του χρόνου, πολιτικά και στρατιωτικά αξιώματα. Από τη μακρά αυτή συμβίωση συγχωνεύτηκαν με τους Έλληνες γηγενείς κατοίκους και οι κοινωνικές τους σχέσεις έλαβαν πλήρη ανάπτυξη, ώστε και μέχρι σήμερα διατηρούνται στην Ήπειρο και σε άλλα μέρη οικογενειακά επίθετα, σχηματισμένα από γερμανικές λέξεις.

Η διασταύρωση των δύο γλωσσών, ελληνικής και γερμανικής, είναι και σήμερα αισθητή. Και από το γεγονός αυτό συνάγεται ότι ο σημερινός κόσμος της Ηλείου αποτελεί αδιάσπαστη συνέχεια με τον πληθυσμό, που κατοικούσε στην Ήπειρο κατά τον 4ο αιώνα, αλλά και πολύ πιο πέρα απ' αυτόν.

1. Δεν φαίνεται από πουθενά ότι έγιναν υπήκοοι. Ήσαν σύμμαχοι, φοιδεράτοι (foederati) κατά τον λατινικό όρο. Κατά τύπους αναγνώριζαν την κυριαρχία του αυτοκράτορα του Βυζαντίου, αλλά δεν υποτάσσονταν στους νόμους του βυζαντινού κράτους, ιδιαίτερα στους φορολογικούς, ούτε στους άρχοντες. Ήταν πάντοτε επικίνδυνοι σύμμαχοι. (N.X.P.)

Και τώρα ας επαληθεύσουμε όσα είπαμε, παραθέτοντας λίγα χαρακτηριστικά γλωσσικά στοιχεία απ' τα πολλά, που υπάρχουν:

Υπάρχει στη Βούρμπιανη παλιά τοπωνυμία, που σώζεται μέχρι σήμερα: "Στου Ντούμ' τ' αμπέλι". Το Ντούμ - Ντούμας - Δούμας παράγεται από το γερμανικό επίθετο dumm και ερμηνεύεται βραδύγνωμος, αγαθούλης, νουντούμης. Προστέθηκε ύστερα και η συνηθισμένη κατάληξη "αρης", Ντούμας + αρης = Ντούμαρης - Δούμαρης, οικογενειακό μας επίθετο. Επώνυμο Ντούμας - Δούμας απαντά σε πολλά μέρη της Ηπείρου.

Το επώνυμο Κατσένης παράγεται από το γερμανικό katze (κάτσε) = γάτα, και σημαίνει αυτόν που έχει μάτια γάτας, τον γατομάτη. Πρβλ. οικογενειακά επίθετα: Γάτος, Γατόπουλος κλπ.

Ντίλης: Προέρχεται από το γερμ. ρήμα dielen (ντίλεν), = σανιδώνω. Επομένως Ντίλης σημαίνει σανιδωτής, ξυλουργός. Σε άλλα μέρη της Ηπείρου το όνομα αυτό απαντά Ντίλιος.

Μίσιος οικογενειακό επίθετο, που απαντά στα Γιάννενα, Ζαγόρι κλπ. Προέρχεται από το γερμαν. mischung = το μείγμα· επομένως Μίσιος σημαίνει μιγάζ.

Χάϊτας: Οικογ. επίθετο, που απαντά στα Γιάννενα, από το γερμ. heiter = φαιδρός, γελαστός.

Σφάγγος: Οικογ. επίθετο στα Ζαγοροχώρια, από το γερμαν. Schwankung = ταλάντευση· επομένως Σφάγγος σημαίνει ευλύγιστος.

Αναφέρουμε και μερικές λέξεις γερμανικές, που συναντούμε - παραλλαγμένες, βέβαια από το χρόνο - στη Βουρμπιανίτικη ομιλία.

Zumuten (τσουμούτεν). Στη Βούρμπιανη λένε τσουμουτώ = ζητώ, απαιτώ, εγείρω αξιώσεις, π.χ. "τσώπα και μη τσουμουτάς", δηλ. σώπα και μη ζητάς και ρέστα.

Zipfel (τσιίπφελ): άκρο υφάσματος. Στη Βούρμπιανη λένε "τσιίπι-τσιίπια" το άκρο του φουστανιού· π.χ. "σήκωσε τα τσιίπια και μπήκε στο ποτάμ".

Zaun (τσάουν): το περίφραγμα του στόματος. Τσιάγουνο λεν στη Βούρμπιανη την κάτω σιαγόνα· π.χ. "μού 'δωκε μιά στο τσιάγουνο και με σακάτεψε".

Gefecht (γκεφέχτ): συμπλοκή, μάχη. "Έγινε μεγάλο γκιαφέν" λεν στη Βούρμπιανη.

Rast (ραστ): η ανάπαυλα, η ανάπαυση. "Να το βρώ σε ράστη και να το πάρω", λεν στη Βούρμπιανη, δηλ. θα το πάρω με την ησυχία μου.

Lebentig (λεμπέντιγκ): ζωηρός, ζωντανός, λεβέντης.

Bestreichen (μπεστράϊχεν): αλείφω, βάφω. Στη Βούρμπιανη λένε: "μπίστρισαν τα κεράσια, τα σταφύλια", δηλ. παίρνουν και βάφονται, παίρνουν χρώμα, αρχίζουν να κοκκινίζουν.

Blösse (μπλέσε): η γύμνια, γυμνότητα. Στη βουρμπιανίτικη ομιλία υπάρχουν οι λέξεις: "μπλέτσης, μπλέτσι", π.χ. "κάθεται μπλέτσι" δηλ. γυμνός¹.

Νομίζομε ότι τα στοιχεία αυτά, που παραθέσαμε, είναι αρκετά και δεν χρειάζονται άλλα, για να πιστοποιήσουν τη διαστάυρωση των δύο γλωσσών. Και το πιο θαυμαστό: Είναι στοιχεία, που διοχετεύτηκαν καθαρά μέχρι τα δικά μας χρόνια και μένουν και δείχνουν πως εκείνος ο λαός, που ζούσε τότε τον 4ο αιώνα, ζει και τώρα συνεχώς στον ίδιο τόπο, χωρίς να μπορέσουν οι διάφοροι εχθροί και πολέμιοι να του αλλάξουν την αγνή ελληνική και ηπειρωτική του ψυχή.

Εκείνο που συνέβη με τους Σλάβους, καθώς θα δούμε αμέσως παρακάτω, μοιάζει σαν έναν άνθρωπο, που τον έβαλαν στο χέρι οι εχθροί, του πήραν ό,τι είχε και δεν είχε και κατόπι κοιτούν να τον βαστάξουν δούλο και τον ίδιο με το ζόρι, του τραβούν τα ωραία ρούχα, που φορούσε, τα ξεσχίζουν, τον κάνουν κουρελή, αλλ' αυτός τους φεύγει από τα χέρια. Τα ωραία ρούχα είναι τα ελληνικά ονόματα των χωριών.

1. Για τις γερμανικές αυτές λέξεις βλέπε όσα γράφω στα Επιλεγόμενα. (N.X.P.)

Σερβική διείσδυση

Το 1204 η Κωνσταντινούπολη κυριεύτηκε από τους Φράγκους Σταυροφόρους και η κατάκτηση αυτή προχώρησε στη Θεσσαλονίκη και ιδρύθηκε έτσι νέο φραγκικό βασίλειο με τη Μακεδονία, Θεσσαλία και την κυρίως Ελλάδα. Η Ήπειρος ξεκόπηκε και ύψωσε δική της σημαία με τον Μιχαήλ Άγγελον τον Κομνηνόν. Είναι το γνωστό "Δεσποτάτο της Ηπείρου", που εκτεινόταν από το Δυρράχιο μέχρι τη Ναύπακτο, με πρωτεύουσα την Άρτα. Το νέο αυτό ελληνικό κράτος ξέφυγε από τη νοοτροπία του Βυζαντίου, δημιούργησε κατάσταση καθαρά ελληνική και γι' αυτό δεν θεώρησε αρκετό το όνομα του κράτους "Δεσποτάτο της Ήπείρου" και το ονόμασε "Δεσποτάτο της Ελλάδος".

Το Δεσποτάτο της Ελλάδος εμφανίστηκε πρωτόπορο στην αναγέννηση του ελληνισμού, πάλεψε με Λατίνους, Σέρβους, Βούλγαρους, Αλβανούς νικηφόρα, αλλά τελικά διαλύθηκε και δεν μπόρεσε από το χάος, που προέκυψε, να διαπλάσει το νέο ελληνικό κόσμο. Έκτοτε η Ήπειρος έγινε αγρός αδέσποτος. Το 1430 τα Γιάννενα έπεσαν στα χέρια των Τούρκων.

Σε τέτοια κατάσταση πραγμάτων ήρθε στο προσκήνιο της ιστορίας ο μέγας πολέμαρχος, ο Σέρβος Στέφανος Ντουςάν (1338-1355), άρχων της Σερβίας. Άνθρωπος φιλόδοξος και μεγαλομανής επιχείρησε μεγάλη εκστρατεία προς κατάκτηση της Βαλκανικής. Αφού εξόρμησε από τη Σερβία, κατέλαβε τη Μακεδονία, Θράκη, Θεσσαλία, Ήπειρο, Αλβανία και ονόμασε τον εαυτό του Αυτοκράτορα Σερβίας και Ρωμανίας, Δεσπότη Άρτας και κόμητα Βλαχίας (Θεσσαλίας) με σκοπό τον εκσερβισμό της εκτεταμένης χώρας, που είχε καταλάβει.

Μέσα στο πρόγραμμα αυτό του εκσερβισμού, βρέθηκε και η Ήπειρος, στην οποία ανήκει και η δική μας περιοχή.

Απ' όσα ιστορήθηκαν παραπάνω, με γνώμονα την ιστορική αλήθεια, εξάγεται αναμφισβήτητο ιστορικό συμπέρασμα, ότι οι κάτοικοι της Ηπείρου ήταν ακραιφνείς Έλληνες, μιλούσαν ελληνική γλώσσα και, επί πλέον, υπήρξαν πρωτόποροι της αναγεννήσεως του νεότερου ελληνισμού. Πώς λοιπόν βρέθηκαν τόσα πολλά σερβικά τοπωνύμια

στις περιοχές, που κατέλαβε ο Στέφανος Ντουσάν; Μία και μόνη εκδοχή απομένει: Άλλαξαν τις ελληνικές ονομασίες με σερβικά τοπωνύμια, για να δώσουν στον τόπο κάποια μορφή σερβική.

Αλλά αν βγάλομε τις σερβικές τοπωνυμίες, που επιβλήθηκαν στα κατεχόμενα εδάφη κατά τρόπο αυθαίρετο, τίποτε άλλο σερβικό δεν έχομε να αναγράψομε στην ιστορία της Βούρμπιανης.

Μπορεί να ανιχνευτούν και σήμερα στην ομιλουμένη γλώσσα της Βούρμπιανης πολλές γερμανικές λέξεις - κατάλοιπα της εγκατάστασής των Γότθων -, όπως αναγράψαμε προηγουμένως, σερβική όμως λέξη καμιά¹.

Αυτό σημαίνει πως το οικοδόμημα, που θέλησε να ανεγείρει ο Στεφ. Ντουσάν, δεν είχε κανένα σταθερό υπόβαθρο, για να στηρίζεται. Μετά το θάνατό του (1355) το σερβικό κράτος διασπάστηκε σε κρατίδια, τα οποία βαθμηδόν υποτάχτηκαν στους Τούρκους.

Εδώ και αρκετά χρόνια (προπολεμικά), είχε συσταθεί στο Υπουργείο Παιδείας μιά υπηρεσία, για ν' αντικαταστήσει τα ξενικά ονόματα με γνήσια ελληνικά και κατά προαίρεση των Κοινοτήτων. Ρωτήθηκαν οι Κοινότητες, και πολλές δέχτηκαν την αντικατάσταση, όρισαν μάλιστα και τα νέα ελληνικά ονόματα.

Η δική μας Κοινότητα δεν συγκατατέθηκε να το αλλάξει, όχι γιατί το όνομα "Βούρμπιανη" έχει κάτι το εύηχο, αλλά γιατί το όνομα αυτό είναι στενά συνδεδεμένο με την ιστορία της Κοινότητας και η αλλαγή της ονομασίας θα ήταν ανευλάβεια προς μερικά κεφαλαιώδη γεγονότα της δράσεώς της και τα οποία με την αλλαγή θα ελησμονούντο από τις επερχόμενες γενεές. Θα ήταν επίσης ανευλάβεια και προς μερικά έξοχα πρόσωπα, συνδεδεμένα με τη Βούρμπιανη, την οποία τίμησαν, δόξασαν και ευεργέτησαν.

1. Δεν είναι απόλυτο. Σε άρθρο μου "Επιδρομές Σλάβων και σλαβικά τοπωνύμια", που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό της Ηπειρ. Εταιρείας, τεύχ. 113, 114 Φεβ. -Μαρτ. 1986, και στο περιοδικό "Κόνιτσα" Μαρτ.-Ιούν. 1986 γράφω πως, εκτός από τα σλαβικά τοπωνύμια, υπάρχουν και άλλες σλαβικές λέξεις, όπως ζακόνι, ντόμπρος, λάμπαβο (χαλαρό), γκαρίλα, γκόλιος, οβορός (αυλή), βερβερίτσα,

Γι' αυτό καλά έκαμε η Κοινότητα και δεν δέχτηκε ν' αντικαταστήσει το ιστορικό της όνομα, γιατί η Βούρμπιανη, παρ' όλο το σερβικό της όνομα, απέχτησε υψηλό περιεχόμενο ελληνικό. Μεγάλα ιστορικά ελληνικά γεγονότα έγιναν με το όνομα αυτό, γιατί ο Ρίζος Δημάρατος, ο Βουρμπιανίτης, ως Γραμματέας του Αλέξανδρου Υψηλάντη, έδωσε το παρόν της Βούρμπιανης στο μεγάλο εθνικό ξεσηκωμό του 1821, γιατί ο Βουρμπιανίτης Κώστας Γραμματικός ήταν, τρόπον τινά, υπουργός των Οικονομικών στην Αυλή του Αλή Πασά Ιωαννίνων, γιατί ο Αλέξης Τράντας επιστημονική αυθεντία της ιατρικής επιστήμης, ήταν Βουρμπιανίτης, ο Χαρίλαος Ζήκος, ευεργέτης του χωριού μας, ο Σωκράτης Δημάρατος, θρυλικός ήρωας του ελληνοϊταλικού πολέμου, κτλ. κτλ. Πώς λοιπόν να αλλάξει το όνομα της ιστορικής Βούρμπιανης; Κάτι τέτοιο θα ήταν ιεροσυλία.

Πολλές φορές στο παρελθόν έθεσα στον εαυτό μου το καυτό ερώτημα: Χωρίς αμφιβολία είμαστε Έλληνες. Δεν αρνιόμαστε την ελληνικότητα της Βούρμπιανης, χωρίς να είχε πάντοτε το ίδιο όνομα. Αλλά πώς βρέθηκε τόση συσσώρευση, τόση πλημμύρα σερβικών τοπωνυμιών στην ελληνική ύπαιθρο; Μήπως είμαστε Σλάβοι εξελληνισθέντες κατά τη θεωρία του Γερμανού ιστορικού Φάλμεράϋερ;

Μου πέρασε κι αυτό από το νού μου. Χαίρω υπερβολικά, γιατί στο μικρό αυτό έργο μου μπόρεσα να βάλω τα πράγματα στη σωστή θέση τους.

γκουσταρίτσα, ζάμπα, πέστροφα, ρούχο, τσέλιγκας, τσέργα, κοζίνι, κλιέτσα (= βελόνα για πλέξιμο), μότσιαλη, οβίρα, μπορίκα, κόσα, σίλβο (= υπόξινο δαμάσκηνο), σελιό, κλενάδι ντομπολίτσα, μπλανούτσα (= φράουλα), ρουσιέτσα, σλάμκα, φουσκή, τσέτινο, έλσια, λίπα, ζέλινα (= συκοφαγός), ντρέζγκος (= τσίχλα), τσιάμικο (ξύλο) κτλ., κτλ. Οι περισσότερες από τις λέξεις αυτές αναφέρονται στον υπαίθριο νομαδικό βίο, πράγμα που πιστοποιεί τις αγροτικές και κτηνοτροφικές ασχολίες των Σλάβων. (N.X.P.)

Φραγκική διείσδυση

Μετά το θάνατο του Στέφ. Ντουσάν (1355), κατακερματίσθηκε το μεγάλο κράτος του σε μικρές σερβικές ηγεμονίες, με αρχηγούς διαφόρους Σέρβους δυνάστες. Ο τεμαχισμός αυτός έδωσε τη δυνατότητα διεισδύσεως των Φράγκων από τη Θεσσαλία, που κατείχαν, προς τα βορειοανατολικά κρσπεδα της Ηπείρου, την κοιλάδα του Σαρανταπόρου.

Η Ήπειρος στην υπαιθρο, καθώς, βέβαια, και σε άλλες περιοχές του βυζαντινού κράτους, αποτελούσε χωροδεσποτείες, τιμάρια, και ο επί κεφαλής αυτών χωροδεσπότης λεγόταν "Κύρης". Η διαίρεση αυτή της υπαίθρου σε τιμάρια με τους χωροδεσπότες επί κεφαλής, ήταν σύστημα στρατολογίας από τη βυζαντινή εποχή και επικρατούσε και κατά τους νεότερους χρόνους, μέχρις ότου καθιερώθηκε υποχρεωτική γενική στρατολογία. Ο αυτοκράτορας δηλαδή παραχωρούσε μιά ανάλογη έκταση καλλιεργήσιμης γής, που λεγόταν τιμάριο, με την υποχρέωση να στρατολογούν και να συντηρούν, σε περίοδο πολέμου, ορισμένο αριθμό ανθρώπων του τιμαριού.

Οι Φράγκοι, όταν κατέλαβαν την κοιλάδα του Σαρανταπόρου, δεν επιφύλαξαν στους εαυτούς των και μόνους το δικαίωμα της κατοχής των εν λόγω τιμαριών, αλλ' αφήκαν την κατοχή μερικών από αυτά στους κατόχους Έλληνες, που βρήκαν και που έφεραν το όνομα του "Κύρη", πράγμα, που αναφέρεται συχνά στο περίφημο "Χρονικό του Μορέως" (ποίημα που γράφτηκε γύρω στα 1300).

Οι κύρηδες (κύριδες, από το κύριος) αναγνώριζαν μεν την υπέρτατη κυριαρχία του Φράγκου ηγεμόνα, διατηρούσαν όμως, κατά το μάλλον και ήττον, την αυτονομία τους, τις κτήσεις τους και, εν μέρει, τα προνόμια, που εξασφαλίστηκαν σ' αυτούς εγγράφως και με όρκο:

**"Ταύτα ζητούμεν λέγομεν μεθ' όρκου να μας ποίσης,
εγγράφως να τα έχωμεν εμείς και τα παιδιά μας.
Από του νύν και έμπροσθεν Φράγκος να μη μας βιάση
ν' αλλάξωμεν την πίστιν μας και Φράγκοι να γενούμε".**

Υπάρχει στη Βούρμπιανη μιά τοπωνυμία "στα Κυρτασιάδια". Είναι μιά κατάφυτη έκταση με οπωροφόρα δένδρα και αμπέλια, απέναντι από το χωριό, στο δρόμο προς την Οξυά (Σελτση). Το αρχικό όνομα της τοποθεσίας είναι "στου Κύρη τα σιάδια".

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η τοπωνυμία αυτή είναι βυζαντινή, γιατί το όνομα Κύρης είναι λέξη της βυζαντινής γλώσσας και σημαίνει το κύριον, τον νοικοκύρη, τον εξουσιαστή, τον αφέντη. Και η λέξη "σιάδι" πληθυντ. "σιάδια" (ισιάδι) φαίνεται επίσης να είναι βυζαντινής προέλευσης και συνηθίζεται πολύ στην ομιλουμένη γλώσσα της Βούρμπιανης, όπως: "ο χορός στο σιάδ' της Παναγίας", "του φαίνονται όλα σιάδια και λιβάδια".

Η τοπωνυμία "στου Κύρη τα σιάδια" σημαίνει επίπεδη έκταση, που ανήκε στον αφέντη και μας φέρνει σε μιά άλλη εποχή, σε ένα διαφορετικό καθεστώς της υπαίθρου χώρας, χωρισμένης σε μικρά ή μεγάλα τιμάρια ή φέουδα, που υπάγονταν στην κυριότητα των Κύρηδων.

Σωζόταν μέχρι προ τινος στον κάτω μαχαλά, ως λείψανο της Φραγκοκρατίας, και το οικογενειακό όνομα Ντούκας - Δούκας. Το όνομα αυτό (από το λατιν. dux γεν. ducis = ηγεμόνας, αρχηγός) εσήμαινε αξίωμα, που εδίδετο από το Φράγκο Βασιλιά σε ορισμένους Κύρηδες για την αφοσίωση και ικανότητα, που έδειχναν στην εκτέλεση των στρατιωτικών τους καθηκόντων, γιατί οι Φράγκοι βρέθηκαν στην ανάγκη να σχηματίσουν στρατό και από ντόπιους, για να ενισχύσουν τον ολιγάριθμο δικό τους.

Το όνομα Ντούκας στον κάτω μαχαλά φανερώνει, όχι μόνο ότι υπήρχε Βούρμπιανη στην περίοδο της Φραγκοκρατίας, αλλά σε συνδυασμό με την ιστορική τοπωνυμία "στου Κύρη τα σιάδια" - Κυρτασιάδια, όπως λέγεται σήμερα - ότι κατείχε αξιόλογη θέση στο στρατό των ντόπιων, γιατί οι Κύρηδες ήταν οι αρχηγοί στα ελληνικά τμήματα του φραγκικού στρατού.

Η φραγκοκρατία λοιπόν είχε και ντόπιους στη διοίκηση και συνεργούς στις πολεμικές επιχειρήσεις, όπως αποδεικνύει η τοπωνυμία "στου Κυρ' τα σιάδια" και το οικογενειακό όνομα Δούκας. Ώστε θα επικρατούσε στη Βούρμπιανη κάποια σχετική ευημερία στην περίοδο της κατοχής της από τους Φράγκους. Από την κυριαρχία τους δεν σώθηκε κανένα άλλο ίχνος, πλην του ονόματος "Δούκας", που απαντά, βέβαια, και σε άλλα μέρη της Ηπείρου και της Ελλάδος γενικότερα.

Ιστορικά συμπεράσματα

Νομίζω ότι, απ' όσα στοιχεία παραθέσαμε, προκύπτει αναμφισβήτητο το συμπέρασμα ότι η Κοινότητά μας υφίσταται από παλιά, ότι ήταν ανέκαθεν χωριό ελληνικό, αν και δεν μας παραδόθηκε το ελληνικό του όνομα, αφού από τον 14ο αιώνα οι γενιές, η μιά μετά την άλλη, μας παρέδωσαν το όνομα "Βούρμπιανη".

Γιατί, πώς αλλιώς να εξηγηθούν οι αρχαιοπρεπείς φράσεις και λέξεις, που παραθέσαμε; Πώς να εξηγηθεί εκείνο το: "τις σε κηραλεύει = τι σε κηραλεύει η μοίρα σου", που το λεν κάθε ώρα και κάθε στιγμή στα απρόσεκτα και ζωηρά παιδιά τους οι Βουρμπιανίτες; Πώς να εξηγηθούν τα : θιαμαίνομαι, απλογιούμαι, λογιάζω, τηράω κτλ.;

Από πού κι ως πού βρέθηκαν στο στόμα των Βουρμπιανιτών γερμανικές λέξεις; Από πού έμαθαν να λένε το άκρο του φουστανιού, τσιπουνιού "τσιπί"; Πού έμαθαν να λένε: "έγινε μεγάλο γκιαφέν", "μη τσιμουτάς" κτλ., κτλ., αν δεν δεχθεί κανένας τις παραπάνω εξηγήσεις μας;

Η Βούρμπιανη όπως φαίνεται

Σε μας έλαχεν ο κλήρος, όχι και τόσο εύκολος, να συγγράψουμε την ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας μας, της γενέτειράς μας, της οποίας αγνοούμε και αυτό ακόμη το αρχικό, το ελληνικό όνομά της.

Το γνωστό σήμερα όνομα "Βούρμπιανη" έχει την αρχή του από τον 14ο αιώνα, εποχή, κατά την οποία, όπως αναπτύξαμε προηγουμένως, είχε καταληφθεί η Ήπειρος από τους Σέρβους, οι οποίοι άλλαξαν τα ονόματα των ελληνικών χωριών με σερβικά. Η ιστορία της αρχίζει πολλούς αιώνες πρωύτερα, κι απ' εκεί έπρεπε ν' αρχίσομε, για να μην εμφανίσομε μιά ιστορία ακέφαλη, αλλά πλήρη. Και τώρα ας κατεβούμε από το ύψος των αιώνων και ας προσγειωθούμε σε γνώριμα εδάφη.

Εκείνος που αγναντεύει και παρατηρεί τη Βούρμπιανη απ' ένα ψηλό και προεξέχον σημείο (π.χ. από τον Άγιο Κωνσταντίνο), αντιλαμβάνεται αμέσως ότι το χωριό διαχωρίζεται σε δυό, στην κάτω και πάνω Βούρμπιανη και το σημείο του διαχωρισμού είναι τα Μπεζε-ντάδικα σελιά. Βλέπει εκεί τη συνέχεια του χωριού να διακόπτεται από μιά καλλιεργημένη έκταση και ύστερα πέρα απ' αυτή να συνεχίζονται τα σπίτια της συνοικίας των Αγίων Αποστόλων στην πάνω Βούρμπιανη.

Η συνοικία (μαχαλάς) των Αγίων Αποστόλων, εκτός από την έκτασή της προς τα πάνω, εκτείνεται και προς τα κάτω, μέχρι την αγορά του χωριού, τ' αργαστήρια¹.

1. Για τη σωστή αυτή παρατήρηση του Β. Δημάρατου για τον Απόστολο μαχαλά, βλέπε όσα γράφω στα Επιλεγόμενα. (N.X.P.)

Πιό κάτω από την αγορά, στον κάτω μαχαλά, βρίσκεται μιά βρύση με άφθονο και κρύο νερό· είναι η ονομαστή Βαρβάρα. Κι εδώ ας σταματήσουμε ως ευλαβείς προσκυνητές.

Όρος απαραίτητος για την ίδρυση ενός συνοικισμού είναι το άφθονο νερό, γιατί χωρίς αυτό δεν μπορούν ούτε στιγμή να ζήσουν άνθρωποι και κατοικίδια ζώα. Γι' αυτό η Βαρβάρα με το άφθονο και αστείρευτο νερό της, χειμώνα καλοκαίρι¹, είναι δώρο θεϊκό. Κι εκείνος ο "Γκίνης" στους "Αρσάδες" τί σου λέει; Οι αρχαίοι Έλληνες τέτοιες πηγές αθάνατες τις λάτρευαν και πίστευαν πως σ' αυτές πλένονταν και λουτσίζονταν οι νύμφες Νηρηίδες - Νεραΐδες, όπως παρόμοια πιστεύει μέχρι σήμερα ο απλοϊκός χωρικός της υπαίθρου.

Χωρίς Βαρβάρα Βούρμπιανη δεν γινόταν. Ο πρώτος πυρήνας της, ο κάτω μαχαλάς, για να σταθεί και να επιζήσει, είχε ανάγκη απ' ένα ζωτικό χώρο, κι ο ζωτικός της χώρος για ν' αποδώσει, ήθελε νερό, πολύ νερό, που του το έδωσε άφθονο η βρυσομάννα Βαρβάρα. Να γιατί στη Βαρβάρα χρωστάμε τη Βούρμπιανη. Με το άφθονο νερό και το μόχθο των κατοίκων έγινε ο κάτω μαχαλάς, που λέγεται κι αυτός "Βαρβάρα" κι οι κάτοικοι "Βαρβαρίτες", ένας συνοικισμός αξιοζήλευτος. Αξιοποιήθηκε αρκετός εύφορος χώρος για τον επισιτισμό των κατοίκων. Ο συνοικισμός μεγάλωσε και πυκνώθηκε και στο μικρό ναΐσκο, που βρισκόταν πάνω σε κατάφυτο και γραφικό λόφο, κατασκεύασαν ευρύχωρο ναό, τη Μεταμόρφωση του Σωτήρος, την "Αϊ Σωτήρα", ενώ σε μεγάλη, επιμήκη έκταση, κάτω από το "Πηγαδούλι", έγινε το πρώτο νεκροταφείο του χωριού.

Η πάνω Βούρμπιανη κατείχε μεγαλύτερη έκταση, χωρίς όμως και να προσφέρεται για την ανάπτυξη της γεωργίας, όσο ή κάτω, την οποία καθιστούσε ασυγκρίτως παραγωγικότερη ή ομαλότητα του εδάφους και το άφθονο νερό. Άλλωστε η ζωή των κατοίκων δεν εξαρτιόταν κατά το ζωτικότερο μέρος από τη γεωργία.

1. Αυτό οφείλεται στο ότι στη χαράδρα, που σχηματίζεται από Ανάληψη, Καραμήτση, Απόστολοι, Μπεζεντάδικα, μαζεύονται όλα τα απ' εδώ κι απ' εκεί υπόγεια νερά. (N.X.P.)

Βιοποριστικές απασχολήσεις των κατοίκων

Εδώ και κάμποσα χρόνια ήθελαν να αξιοποιήσουν γεωργικώς τη Βούρμπιανη και τους εστάλη γεωπόνος καθηγητής, για να δώσει ανάλογες συμβουλές. Τον κόπο του έχασε! Οι Βουρμπιανίτες, όσοι βρίσκονταν εκεί, δεν το κουνούσαν απ' τ' αργαστήρια, για να πάνε ν' ακούσουν πώς να δουλέψουν τα χωράφια. Άλλωστε, εκ παραδόσεως, στη Βούρμπιανη η καλλιέργεια της γής είναι έργο των γυναικών, οι οποίες δεν είχαν ανάγκη από γεωπόνο, γιατί μόνες τους ήξεραν τη δουλειά τους.

Ο αείμνηστος Χασιώτης, που πολλές φορές είχε επιθεωρήσει την Ήπειρο ως Διευθυντής της Γεωργίας, έλεγε πως οι γυναίκες είναι οι καλύτεροι γεωργοί. Το καθεστώς αυτό είναι παράδοση αιώνων και δεν μπορεί ν' αλλάξει τώρα. Οι Βουρμπιανίτες να δουλέψουν γεωργοί, το θεωρούσαν ντροπή και έτσι τη δουλειά αυτή τη φορτώναν στις γυναίκες, που ξεθεώνονταν οι μαύρες στη δουλειά!

Γι' αυτό τώρα, που τό' φεραν τα πράγματα να φύγουν και να παν στις πολιτείες, έριξαν πέτρα πίσω τους, πήραν παταριά¹. Το Μάρτη, τον Απρίλη και τους άλλους μήνες, μόνο γυναίκες έβλεπες στα χωράφια και στ' αμπέλια να δουλεύουν· άντρα κανένα, πουθενά, ούτε για όρκο. Και ζούσαν καλά, αλλά όλα με σκληρή δουλειά, με τυράννια. Είχαν τον κήπο τους, τ' αμπέλια, τα γίδια τους, τη γελάδα, το βούτυρο, το ξινόγαλο κι η πίττα δεν τους έλειπε ποτέ. Έτρωγαν τα παιδιά και θεραπεύονταν.²

1. Φόβος. Πήρα παταριά = φοβήθηκα (N.X.P.)

2. Ευχαριστιόνταν, αισθάνονταν ικανοποίηση, αγαλλίαση (N.X.P.)

Είχαν το κρασί τους, το ρακί, τον παστρεμά τους. Τα παιδιά ήταν συμμαζεμένα, μάθαιναν γράμματα και αργότερα μιά τέχνη. Τα κορίτσια παντρεύονταν εύκολα, προίκα δεν χρειαζόταν εκτός απ' την αρμάτα τους, που την ετοιμάζαν στον αργαλειό μονάχα τους. Και το χειμώνα είχαν στάβα τα κούτσουρα κι η φωτιά έκαιγε στη βάτρα μέρα νύχτα. Τί να πω για τους χορούς, τα γλέντια με τα βιολιά, τις γιορτές, τα διάφορα ήθη και έθιμα. Αυτά όλα φωνάζουν και καλούν τον κόσμο να γυρίσει στα χωριά. Είναι της πατρίδας η φωνή, που μας καλεί, για να μη γυρίζομε στα ξένα περικεντέδες¹.

Αλλ' ας γυρίσομε σ' εκείνα που λέγαμε. Δεν υπήρχε ποτέ στη Βούρμπιανη γεωργική συνείδηση. Μπορεί να είναι δυσάρεστο που το λέω, αλλ' αυτή είν' η αλήθεια. Από τα γεωργικά έργα, σ' εκείνο, που αισθάνονταν κλίση εξαιρετική οι παλιοί Βουρμπιανίτες, ήταν η δεντροκαλλιέργεια και η αμπελουργία. Σ' αυτά η Βούρμπιανη ξεπερνούσε όλα τα χωριά. Υπήρχαν τον παλιό καιρό δεντροκήπια θαυμαστά. Απ' ό, τι θυμόμαστε εμείς, ήταν του Κώστα Γραμματικού, του Χρήστου Μανώλη, του Παπαζήση, του Τζιτζή, του Χαρίση Μίγιου και άλλα πολλά.

Αλλ' από ποιανού τον κήπο, την αυλή, το χωράφι ή τ' αμπέλι έλειπε η γλυκομηλιά, η κυδωνιά, η βασιλογκορτσιά, η καρυά, η κερασιά, η μουρβιά; Και ποιός απ' τους παλιούς δεν θυμάται την κερασιά του Νικολάκη τη θεόρατη, στοιχειό σωστό στη μέση στο χωριό; Ελεεινοί άνθρωποι, αντί να της καθαρίσουν τα ξεράδια και να της δώκουν μιά ζωή καινούργια, την έκοψαν από τη ρίζα για καψόξυλα.

1. Παραμελημένοι, τιποτένιοι, ανεπρόκοποι. (N.X.P.)